

Пам'ятки Волинської школи сакрального дерев'яного будівництва

Іван Шворак

Існування Волинської школи сакрального зодчества жожного разу не висвітлювалась в публічних ЗМІ, а результати досліджень даної теми істориками та архітекторами залишались доступними лише вузькому колу фахівців.

На жаль, до нашого часу, значна частина волинських церков дійшла зі значними перебудовами. Російський уряд в 19 столітті всіляко сприяв спотворенню церков, котрі мали риси народної архітектури. Добудова чужорідних дзвіниць, зміна форми вікон та декору робили з чудових зразків сакральної архітектури звичайні церкви псевдоросійського стилю. В радянський час багато храмів використовувались як складські та підсобні приміщення а деякі взагалі були розібрані чи згоріли. Нищівними часто є сучасні ремонти, при котрих використовують чужорідні синтетичні будівельні матеріали, та ховають під синьою фарбою автентичний вигляд древніх храмів. Та не дивлячись на все це, ще багато церков бережуть риси народного будівництва та нагадують про майстерність волинських майстрів.

1.

2.

Характерними рисами Волинської школи сакрального будівництва є: використання простих, переважно прямокутних або восьмигранних форм та приземлистих верхів. Волинські храми часто опоясувались обхідними галереями чи карнизами на кронштейнах. Переважно тридільні, з ширшим в плані центральним зрубом. Прямокутні в плані, лише для абсиди будували пятигранний зруб.

Цікавими є церкви з трьох окремих зрубів з надбудованою над бабинцем дзвіницею. Автентичний вигляд цих будівель поєднує в собі риси народного будівництва та стилістично перекликається з дерев'яною фортифікаційною архітектурою більш давніх часів. Такою є наприклад найдавніша на Волині дерев'яна церква — Дмитрівська 1567 в селі Гішині (рис.4) біля Ковеля.

Є також зображення втрачених церков даного типу в селах Суходоли 1580 (рис.3), Машів 1629, Судче 1663. Такий вигляд отримала й Миколаївська церква 1601 в Лудині після перебудови в 19 столітті.

3.

4.

Будувались подібні церкви і пізніше, в 18 столітті. Тіж самі шатрові прямокутні дахи, прості форми, зруби різної висоти, проте жодна зі збережених пам'яток того періоду не має надбудованої над бабинцем дзвіниці. До таких зразків відносимо: Миколаївську церкву 1743 в Смолигові біля Торчина та церкву Різдва Богородиці 1738 в Видерті на Камінь-Каширщині. Нажаль ці церкви мають «корективи» в псевдоросійському стилі у вигляді дзвіниць 19 століття. Хорошим збереженням зразком є Покровська церква 1762 в Городнях Рожищенського району. І більш давня Стрітенська на хуторі Михнівці Камінь-Каширського району, збудована в 1642 році для потреб монастиря. Паралельно з цим типом церков будувались і церкви які мали рівновисокі зруби і дуже простий «хатній» дах, прикладом такої церкви є Параскевівська 1774 в селі Осівці на Камінь-Каширщині. Не дивлячись на перебудови, зберегла риси народної архітектури і Дмитріївська церква 1764 (рис.2) в селі Згорани на Любомльщині. Ще одна Волинська церква (Параскеви 1784) з лаконічними формами збереглась в білоруському селі Місятичі (рис.1).

5.

6.

Характерними для Волинської школи є також церкви з єдиним великим приземлистим куполом на восьмигранному барабані, в котрому часто влаштовувались круглі вікна. Серед збережених: Покровська церква 1643 м. Почаїв (передмістя Старий Почаїв), Преображенська церква XVI ст. Нуйно Камінь-Каширський район, Михайлівська церква 1787 Мирогоща Перша Дубнівський район. Покровська церква 1781 року в Обарові Рівненського району (спотворена сучасною цегляною прибудовою). Троїцька церква 1740 (рис.6) в с. Михалківці Острозького району. Траплялись іноді і двокупольні церкви, наприклад в тому ж Острозькому районі церква в селі Милятин 18 ст. Серед втрачених варто згадати церкву Благовіщення 1505 (рис.7) в Ковелі та Згорівшу недавно Іллінську 1700 в Камені-Каширському. Цікавими є три церкви в селах Вільхівка (Хрестовоздвиженська церква 1782), Кутрів (Георгіївська церква 1761) (рис.5), та Ржищів (Михайлівська церква 1779) Горохівського району, збудовані за подібними проектами.

7.

8.

9.

10.

Довершеною архітектурною формою волинської школи є тризрубна трикупольна церква. Найпершим трикупольним волинським храмом є скоріш за все церква в Качині 1589, проте ремонти пізніших часів змінили її архітектуру. Найбільшого ж поширення трикупольні храми набули в другій половині 18 століття, пам'яток даного типу збереглося чи не найбільше. Крім головного купола над навою, влаштовувались куполи також над бабинцем та апсидою. Такі церкви збереглися на Житомирщині, в селах Кам'яний брід (Церква Воздвиження 1787), Краївщина (Михайлівська церква 1757), Жубровичі (Церква Різдва Богородиці XVII ст.), в Оржеві (Преображенська церква 1770) та Грабові (Церква Св.Юрія 1775) біля Рівного, в Великому Стидині Костопільського району (Покровська церква 1768), Маринині Березнівського району (Преображенська церква 1801) (рис.8), Тучині Гоцанського району (Преображенська церква 1730). Дещо перебудована (розібрано купол над бабинцем і надбудовано дзвіницю) церква Різдва Богородиці 1723 в Камені-Каширському. Унікальною є Миколаївська церква 1757 (рис.9), в селі Борочиче Горохівського району, центральний зруб якої вдвічі вищий за зруби абсиди та бабинця. Ще одна пам'ятка — Михайлівський храм 17 століття (рис.10), перевезений в 1912 році з села Острів на Козацькі могили під Берестечком.

11.

12.

Серед інших храмів варто виділити величну Дмитріївську церкву 1763 (рис.11), збудовану в с. Старий Кривин Славутського району місцевими майстрами та Троїцьку церкву 1759 р. в Степані (рис.12), єдину з волинських церков що має хрестовий план.

Використання зрубів-клітей в будівництві, стриманість і лаконічність а також архаїчна форма дахів, наводить на думку про прямий звязок волинської традиції церковного будівництва з архітектурою Київської Русі.

Іван Шворак (Використано зображення з Вікіпедії)